

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 330.8

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/185-1>

Кудінов О.М.

аспірант,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3196-2520>

Kudinov Oleksandr

National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Глобальний розвиток технологій, технологічний процесів, суспільства, виникнення глобальних проблем є інструментом зміни вектору вивчення економіки. При чому поточна економіка не має сталого бачення оскільки світ постійно змінюється, одночасно змінюються економічні пріоритети і напрямки. На сьогоднішній день світ планує створити глобальну економіку, котра матиме загальні світові порядки однак країни світу мають різні погляди щодо моделі становлення глобальної економіки. Однак різні погляди становлення суспільної економіки може виступати чинником її еволюції. Попре те більшість країн світу таки дійшли певних спільних характеристик становлення національної економіки об'єднавшись в певні союзи котрі мають спільні цінності та шляхи розвитку соціально-економічних процесів. Кожна економічна система має еволюційні етапи її становлення на основі історико-теоретичного досвіду та сучасних вимог. З початком утворення глобальних екологічних проблем, котрі можуть унеможливити існування нащадків в найближчому майбутньому, у разі їх нехтування, вимагає змінювати розвиток економіки в новому напрямку. Так після обговорення глобальних проблем на саміті Генеральної Асамблеї ООН було утворено 17 стратегічних цілей світового розвитку. Відповідно до розгляду питань «глобальної небезпеки», на саміті визначено 17 цілей сталого розвитку котрі світ має досягти до 2030 року. В модель світового розвитку включено 3 сфери діяльності: економіка, соціум та екологія. Багато країн світу підтримали ініціативу стратегічного світового становлення і впровадили на рівні союзів, країн, регіонів документи поетапного стратегічного розвитку. Україна в умовах активної євроінтеграції також підтримала новий напрямок світового розвитку та розробила у 2015 році документ «Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» і разом з тим змінила вектор розвитку економіки від індустріальної (постіндустріальної) до енвайронментальної. У науковій статті розглянуто історико-теоретичні аспекти питання розвитку стратегічної економіки, її проблематика та відображення сучасної економічної течії в Україні.

Ключові слова: сталий розвиток, стратегічний розвиток, енвайронментальна економіка, теорія, економічна течія.

HISTORICAL AND THEORETICAL ASPECTS OF STRATEGIC DEVELOPMENT IN UKRAINE

The global development of technologies, technological processes, society, the emergence of global problems is a tool for changing the vector of the study of economics. What is more, the current economy does not have a stable vision because the world is constantly changing, and economic priorities and directions are changing at the same time. Today, the world is planning to create a global economy, which will have a general world order; but the countries of the world have different views on the model of the formation of the global economy. However, different views on the formation of the social economy can act as a factor in its evolution. However, most of the countries of the world have reached certain common characteristics of the formation of the national economy by uniting in certain unions that have common values and ways of developing socio-economic processes. With the beginning of the formation of global environmental problems, which may make it impossible for descendants to exist in the near future, in case of their neglect, it is necessary to change the development of the economy in a new direction. Thus, after the discussion of global problems at the summit of the UN General Assembly, 17 strategic goals of world development were formed. In accordance with the consideration of "global danger" issues, the summit defined 17 sustainable development goals that the world should achieve by 2030. The world development model includes 3 spheres of activity: economy, society and ecology. Many countries of the world supported the initiative of strategic global formation and implemented documents of step-by-step strategic development at the level of unions, countries, and regions. Ukraine, in the conditions of active European integration, also supported the new direction of world development and developed the document "Ukraine-2020 Sustainable Development Strategy" in 2015, and at the same time changed the vector of economic development from industrial (post-industrial) to environmental. The scientific article examines the historical and theoretical aspects of the issue of the development of the strategic economy, its problems and the reflection of the current economic trend in Ukraine.

Keywords: sustainable development, strategic development, environmental metal economy, theory, economic trend.

JEL classification: O10

Постановка проблеми. Історико-теоретичні аспекти сталого розвитку набувають значної актуальності у вивченні розвитку економіки адже кожна наступна політична течія є результатом еволюції попередньої. Не дивлячись на історичні передумови нові економічні течії не є циклічними і вносять свої корективи в залежності від світових потреб. На сьогоднішній день глобальні екологічні проблеми набули високого рівня і якщо негувати ними, то в найближчому манюньому це може унеможливити існування людини на землі. Саме тому дана проблематика була висвітлена на саміті Генеральної Асамблеї ООН у результаті якої було сформувано 17 цілей стратегічного світового розвитку, котрі потрібно досягти до 2030 року. Модель світового розвитку включає в себе 3 сфери дальності: економіка, екологія, соціум. Тож країнам світу, що планують рухатися в напрямку світового розвитку за поточною моделлю необхідно реалізувати низьку внутрішніх змін, в тому числі і економічних. Україна, як країна з великим потенціалом, підтримала напрям сталого розвитку, провела низьку реформ і почала поступово рухатись у Європейському напрямку. Однак на сьогоднішній день Україна зіштовхнулася з низькою проблем та загроз котрі необхідно подолати. Тож постає завдання вивчення питання становлення стратегічного розвитку на основі історико-теоретичних основ через призму сталого розвитку дослідити поточну економічну течію розвитку національної економіки, загрози та шляхи їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепцію триєдиного управління на основі економіки, екології та соціології і розвиток енвайронментальної економічної течії розглянули в своїх матеріалах британські науковці Joseph J., McGregor J. [1]. Питання стратегічного розвитку Європи та багатокритеріальний аналіз Європейської економіки розглянуто іноземними науковцями Resce G., Schiltz F. [2].

Аналіз економічного розвитку України та механізми його регулювання в умовах стратегічного планування розглянуто у працях вітчизняних науковців Бородіна О., Бурдонос Л., Стеценко В., Ковтун О., Супрун Н., Подольський М., Брик Д. [3–5], а стратегічний розвиток України в умовах війни досліджено вітчизняними вченими Бурак Є., Редько К., Чорновол А., Орленко О. [6].

Іноземними науковцями Caleiro A., M. de Sousa, I de Oliveira, Iturralde C. розглянуті теоретичні та історичні передумови умови глобального розвитку [7–8], а історико-теоретичні аспекти становлення стратегічного розвитку в Україні розглянуті вітчизняним науковцем Супрун Н. [9].

Отже, питання історико-теоретичних основ становлення політичних течій як на глобальному, так і на загальнонаціональному рівнях, не втрачають своєї актуальності, оскільки вивчення історичних та теоретичних умов становлення економіки є запорукою недопущення попередніх помилок. На основі попереднього досвіду існує можливість формування ефективної моделі стратегічного розвитку країни.

Мета статті полягає в дослідженні історичних передумов та сторичних остов становлення сталого розвитку в Україні та світі. Визначення основних факторів ризику при стратегічному розвитку та шляхи їх запобігання.

Виклад основних результатів дослідження. Проблематика сталого розвитку у науковому просторі

активно почала розвиватися після засідання саміту Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2015 року. Однак реалізація трьохсферної моделі гармонійного розвитку економіки, екології та соціуму вже активно застосовувались у багатьох країнах Європи. Так наприклад Данія, Великобританія, Фінляндія, Мальта, Швеція мають найвищі рейтинги екологічної ефективності [10, с. 12], при чому рівень економіки даних країн також на високому рівні та деякі країни тільки починають свій шлях до сталого розвитку. Сам термін «sustainable development», що має офіційний переклад в Україні як «сталій розвиток» уособлює в собі поєднання розвитку погоджений зі законами природи. Однак термін викликав певні логічні непогодження серед науковців, оскільки розвиток за своєю суттю не може бути сталим та «сталій розвиток» має значення забезпечення певної стабільності, а не постійного розвитку. Відповідно розвиток екології не має відбуватися за рахунок погіршення економічної та соціальної сфери і має бути гармонійним з урахуванням всіх 3 сфер діяльності. Поточна модель націлена на розвиток світу, а відповідно і кожної країни окремо.

З початком епохи меркантилізму економіка набула політичний характер, що зосереджена на ідеї збагачення домогосподарства за рахунок збереження власного капіталу, обмеженою зовнішньою торгівлею та розширення внутрішнього товарообігу. Однак вже представники пізнього меркантилізму стверджували, що варто змінити пріоритети грошового балансу на торгівельний. Головною ідеєю є збільшення експорту і мінімізації імпорту, або ж компенсація дефіциту торгівельних відносин з одними країнами за рахунок торгівельних відносин з іншими. При чому збільшення ціни на товар в більшості випадків слугувало скороченням заробітної плати. Відповідно меркантилізм частково відповідає механізму стійкого розвитку, в плані торгівельних відносин, однак нехтуються соціальна та екологічна сфера.

Фізіократи на відмін від меркантилістів в більшій мірі мали вектор покращення виробництва, а не торгівельний. Однак підхід вільного від держаного регулювання становлення економіки не відповідає нормам стратегічного розвитку. Для України становлення сільськогосподарської сфери як основу національної економіки має сенс, але це не сточується світової економіки. Причому сучасна національна економіка базується, все ж таки, на рівні державного регулювання.

Ідеї класичної економічної теорії використовуються і в сучасній економіці, в тому числі у економіці України. Представник класичної економічної теорії Джон Стюарт Міл найбільш дотично до течії «сталого розвитку» висловлював власні думки. Так Джону Міллу належить концепція «стабільної економіки», яку він в свою чергу називав «стаціонарним станом». Стаціонарний стан у розумінні Д. Мілла технічне вдосконалення, якісне поліпшення життя без кількісного збільшення населення та фізичного капіталу. Однак за твердженням економіста дані умови можуть бути виконанні в країнах з вже розвиненою економікою. Класичні науковці Мальтуса та Рікардо частково використовували в своєму науковому баченні екологічний фактор в розумінні «чим краще земля тим більша рента на неї», але пов'язати її з сучасним «сталім розвитком» недоречно оскільки не було суттєвих екологічних обмежень.

Однак, вже вкінці XIX почату XX століття світ зазнав затяжної економічної кризи в результаті якої скорочувались національні доходи, спадав рівень життя. Можливо це як наслідок «стаціонарного стану» і чи може виступати історичним ризиком котрий повториться у XXI столітті. Досліджуючи розвиток економіки можна дійти висновку, що кожен новий напрямок формується на епісї невдач попереднього. І щоб економіка мала свою еволюцію необхідно зіштовхнутися з викликами і ризиками. Очевидно що на сьогоднішній день жоден економіст світу не може стверджувати, що існує модель світової економічної діяльності котра задовольнить всі потреби світу. Однак деякі науковці можуть стверджувати, що поточна економічна модель найефективніша в конкретний момент часу. Відповідно у період XX економічна система світу вимагала перегляду своїх інституцій. Як наслідок, держаний діяч Дж. М. Кейнс у своїх працях відобразив нове бачення світового розвитку котрі слугували механізмами боротьби з економічною кризою, подолання економічних проблем і зміни вектору розвитку економіки із напрямку стагнації до піднесення. Теорія кантіанства основана на значному втручанні держави в економіку інструментами бюджетного, грошово-кредитного податкового регулювання [11]. На думку Кейнса, для рівноваги мають паралельно зростати як заробітна плата, ціни, прибуток так і витрати обсяги виробництва зайнятості. Виходячи з вищесказаного економічний розвиток залежить від сукупного попиту, інвестицій, державного регулювання та споживання продукції. Отже для ефективного розвитку країни з теорії кейнсіанства має регулюватися державою та мати ефективну модель регулювання доходів і видатків. Відповідно ця концепція дещо схожа з базовими аспектами «стратегічного розвитку», оскільки саме державне регулювання є інструментом стабілізації регіональної економіки, а показниками ефективності в більшій мірі виступають бюджетотворюючі фактори.

Описуючі теоретичні основи економічного розвитку можна спостерігати, що багато економічних теорій і течій мають певні спільні риси з сталим розвитком, однак в часи зародження вищезазначених теорій не існувало суттєвих екологічних обмежень в побудові національної економіки. Тому в більшості випадків з трьох сфер існування сталого розвитку 21 століття (економіка, екологія, соціум) розглядалися тільки дві (економіка, соціум). Першими поняттям «сталого розвитку» в класичному розумінні можна вважати результати засідання Міжнародного екологічного конгресу в Ріо-де-Жанейро у 1992 році, де постало питання народження світової стратегії розвитку та перебудова економічних поглядів на світ з урахуванням глобальних екологічних проблем. В 90-х роках у світовому науковому просторі активно висвітлюється поняття «самообмеження», тобто збереження природного та ресурсного потенціалу. Відповідно засобом дефіциту виступає природний капітал, а не засоби виробництва. У 1995 році опубліковано заяву вчених екологів та економістів під назвою «Економічне зростання, екологічний потенціал і довкілля», де винесено 3 основні тези:

- Природний потенціал є обмеженим;
- Економічне зростання не отожднюється до якісного довкілля;
- Ресурсна екологічна база є скінченною.

Наступним глобальним кроком, щодо питання «сталого світового розвитку» є сесія Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2015 року, де визначено модель, цілі та завдання світового розвитку. Сталий розвиток у класичному розумінні виступає, як елемент ефективного використання трудових, соціальних ресурсів та економічних можливостей без збільшення ресурсоемкості. При формуванні національної моделі стратегічного розвитку ефективно використовується політика комплексу енвайронментальної та поведінкової економіки. Україна в умовах Євроінтеграції активно перебудовує власну економічну систему під європейські стандарти. Відповідно формуються або вже були сформовані внутрішні стратегії розвитку на загальнонаціональному, обласному та місцевому рівні.

Сутність сталого розвитку в Україні базується на загальній концепції становлення адміністративно-управлінської системи котра буде забезпечувати балансовану модель управління котра забезпечуватиме виконання потреб населення та відповідатиме інтересам майбутніх поколінь. Необхідно побудувати якісну економічну систему, яка гармонійно розвиватиме економічну, екологічну та соціальну сферу. До цього політично-управлінська система нехтувала низькою факторами особливо збереження екологічної безпеки. Економіка будувалася на принципі «тут і зараз» тобто необмежене використання ресурсів без плану на майбутнє. Задача «сталого розвитку» або «стабільного стану» забезпечити стійкий економічний стан, що буде ефективним зараз і в майбутньому. Однак стійкість можна забезпечити у відображенні синусоїдної кривої, котра матиме прямий вектор з помірним піднесенням і спадом. В даному випадку економіка буде сталою, однак на цьому весь подальший економічний розвиток закінчиться. Ця модель підходить до розвинених країн. Україна ж відноситься до групи країн, що розвивається тому її сталий розвиток доцільно відобразити як синусоїдна крива, що описує бісектрису. Тобто стійке зростання національної економіки з балансованим падінням та піднесенням. Такий підхід стабільного розвитку має забезпечити механізми помірнього покращення рівня життя населення з одночасним гармонійним розвитком екологічної сфери, що в свою чергу забезпечить якісну економічну систему в країні. Даний підхід і є головним завданням стратегії сталого розвитку України.

Висновки. Світовий економічний розвиток регламентується викликом часу. Якщо в періоди становлення меркантилізму, фізіократії основним об'єктом дослідження виступає ринок та людський капітал то в умовах сьогодення існує потреба в грамотному використанні природних ресурсів. Вже в період формуванні класичної економіки постало питання ефективного використанні ресурсів, як механізм державного розвитку, однак суттєвих екологічних обмежень в ті часи не існувало. Певні екологічні засоби безпеки нехтувались, що в результаті переросло в глобальні екологічні проблеми на основі яких є формування сталого світового розвитку. Одним із перших висвітлень стабільності економіки можна спостерігати у працях Джона Мілла, котрий розглядав питання «стаціонарного стану» та пов'язати цей вислів з висловом «сталий розвиток» некоректно, оскільки мають дещо різні напрямки дослідження. Якщо «стаціонарний стан» сформований на основі розвитку людського та природнього потен-

ціалу, то «сталій розвиток» механізм покращення рівня життя населення та збереження екології. Можна виділити і спільні риси цих висловів – це стійкість, тобто технологічний розвиток при сталій ресурсоемкості. Проблематика «сталого розвитку» в класичному розумінні була вперше висвітлена у 1992 році у Ріо-де-Жанейро, а згодом у 2015 році у Нью-Йорку. На основі саміту ООН в Нью-Йорку було сформовано цілі, завдання та модель світового стратегічного розвитку. Україна в свою чергу перейняла світову ініціативу

по стратегічному плануванні однак зіштовхнулася з низькою факторів ризику. Попрете те в Україні досить низько розвинута екологічна система, яка потребує в модернізації. Для вирішення даної проблематики можна використати методику консервативного підходу.

На основі висвітленого історико-теоретичних аспектів формування сталого розвитку в Україні та світі, використовуючи історичний досвід та сучасні виклики існує можливість побудувати ефективну стратегію розвитку країни та подолати внутрішні виклики та загрози.

Список використаних джерел:

1. Joseph J., McGregor J.A. Sustainability. Wellbeing, Resilience and Sustainability. *Cham*. 2019. P. 71–100. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-32307-3_4
2. Resce G., Schiltz F. Sustainable Development in Europe: A Multicriteria Decision Analysis. *Review of Income and Wealth*. 2020. DOI: <https://doi.org/10.1111/roiw.12475>
3. Borodina O. et al. Sustainable Development Management Factors in The Regional Economy of Ukraine. *Economics. Ecology. Socium*. 2022. Vol. 6. No. 4. P. 14–26. DOI: <https://doi.org/10.31520/2616-7107/2022.6.4-2>
4. Супрун Н.А. Екологізація та постнеокласична трансформація української економічної науки. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2018. Вип. 51. С. 120–139 DOI: <https://doi.org/10.15407/ingedu2018.51.120>
5. Подольський М.Р., Брик Д.В. Наукові підходи для досягнення цілей сталого розвитку України. *Modalități conceptuale de dezvoltare a științei modern : zbirnik naukovih prac̑ LОГОΣ*. 2020. Vol. 5. P. 52–55 DOI: <https://doi.org/10.36074/20.11.2020.v5.15>
6. Буряк С.В., Редько К.Ю., Чорновол А.О., Орленко О.В. Соціально-економічні аспекти сталого розвитку України в умовах війни (євроінтеграційні аспекти). *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Випуск 34. С. 135–143. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7221052>
7. Caleiro A.B., de Sousa M.R., de Oliveira I.A. Global Development and Climate Change: A Game Theory Approach. *Contributions to Economics. Cham*. 2019. P. 17–35. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-02662-2_2
8. Iturralde C.A. Los paradigmas del desarrollo y su evolución: Del enfoque economico al multidisciplinario. *Retos*. 2019. Vol. 9. No. 17. P. 7–23. DOI: <https://doi.org/10.17163/ret.n17.2019.01>
9. Супрун Н.А. Генеза парадигми сталого розвитку. *Збірник наукових праць «Історія народного господарства та економічної думки України»*. 2020. No. 53. P. 167–188. DOI: <https://doi.org/10.15407/ingedu2020.53.167>
10. Wolf M.J., Emerson J.W., Etsy D.C., A. de Sherbinin, Wendling Z.A., et al. Environmental Performance Index 2022. New Haven, CT : Yale Center for Environmental Law and Policy, 2022. URL: <https://epi.yale.edu/downloads/epi2022report06062022.pdf>
11. Видобора В.В. Концепція промислового розвитку у економічній доктрині Дж. Кейнса. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 59–1. С. 7–12.

References:

1. Joseph J., McGregor J.A. (2019) Sustainability. Wellbeing, Resilience and Sustainability. *Cham*, pp. 71–100. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-32307-3_4
2. Resce G., Schiltz F. (2020) Sustainable Development in Europe: A Multicriteria Decision Analysis. *Review of Income and Wealth*. DOI: <https://doi.org/10.1111/roiw.12475>
3. Borodina O. et al. (2022) Sustainable Development Management Factors in The Regional Economy of Ukraine. *Economics. Ecology. Socium*, vol. 6, no. 4, pp. 14–26. DOI: <https://doi.org/10.31520/2616-7107/2022.6.4-2>
4. Suprun N.A. (2018) Ekologizatsiia ta postneklasychna transformatsiia ukrainskoi ekonomichnoi nauky. *Istoriia narodnoho hospodarstva ta ekonomichnoi dumky Ukrainy*, vol. 51, pp. 120–139. DOI: <https://doi.org/10.15407/ingedu2018.51.120>
5. Podolskyi M.R., Bryk D.V. (2020) Naukovi pidkhody dlia dosiahnennia tsilei staloho rozvytku Ukrainy. *Modalități conceptuale de dezvoltare a științei modern: zbirnyk naukovykh prats̑ LОHOΣ*, vol. 5, pp. 52–55 DOI: <https://doi.org/10.36074/20.11.2020.v5.15>
6. Buriak Ye.V., Redko K.Iu., Chornovol A.O., Orlenko O.V. (2022) Sotsialno-ekonomichni aspekty staloho rozvytku Ukrainy v umovakh viiny (ievrointehratsiini aspekty). *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Seriiia ekonomichna. Seriiia yurydychna*, vol. 34, pp. 135–143. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7221052>
7. Caleiro A.B., de Sousa M.R., de Oliveira I.A. (2019) Global Development and Climate Change: A Game Theory Approach. *Contributions to Economics. Cham*, pp. 17–35. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-02662-2_2
8. Iturralde C.A. (2019) Los paradigmas del desarrollo y su evolución: Del enfoque economico al multidisciplinario. *Retos*, vol. 9, no. 17, pp. 7–23. DOI: <https://doi.org/10.17163/ret.n17.2019.01>
9. Suprun N.A. (2020) Geneza paradyhmy staloho rozvytku. *Zbirnyk naukovykh prats̑ "Istoriia narodnoho hospodarstva ta ekonomichnoi dumky Ukrainy"*, no. 53, pp. 167–188. DOI: <https://doi.org/10.15407/ingedu2020.53.167>
10. Wolf M.J., Emerson J.W., Etsy D.C., A. de Sherbinin, Wendling Z.A., et al. (2022) Environmental Performance Index 2022. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law and Policy. Available at: <https://epi.yale.edu/downloads/epi2022report06062022.pdf>
11. Vydobora V.V. (2020) Kontsepsiia promyslovoho rozvytku u ekonomichnii doktryni Dzh. Keinsa. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 59–1, pp. 7–12.